

ตัวแบบอธิบายการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์: ข้อเสนอแนะจากกรณีศึกษาบางประเทศ
ในเอเชีย

**Models for Explanation on Nuclear Weapons Proliferation: Some Suggestions
from a Case Study of Countries in Asia**

วิเชียร อินทะสี*
(Wichian Intasi)

บทคัดย่อ

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอตัวแบบการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ เพื่ออธิบายการที่บางประเทศพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ขึ้น หรืออีกหลายประเทศให้ความสนใจในการแสวงหาอาวุธดังกล่าว ในบรรดาตัวแบบเหล่านี้ ตัวแบบทางด้านความมั่นคงถือเป็นตัวแบบหลัก ที่ใช้อธิบายว่าทำไมประเทศต่าง ๆ จึงสนใจในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลทางด้านการป้องกันมิให้ประเทศอื่นมาทำการโจมตีหรือยึดครอง เพราะหากไม่ทำเช่นนั้นก็อาจสูญเสียอธิปไตย เนื่องจากกระบวนระหว่างประเทศมีลักษณะอนาธิปไตย และแต่ละประเทศต้องพึ่งตนเอง อันเป็นแนวคิดสำคัญของนักวิชาการด้านสันตินิยม แต่เมื่อศึกษาในกรณีของบางประเทศในเอเชียคือ จีนและอินเดีย ผลปรากฏว่ายังมีปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ การเมืองภายใน บทบาทของนักวิทยาศาสตร์ และความภาคภูมิใจในชาติ ที่สามารถอธิบายว่า ทำไมประเทศทั้งสองจึงพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ในกรณีของแต่ละประเทศ จึงสมควรพิจารณาถึงปัจจัยอื่นมาประกอบ เพราะแต่ละประเทศมีภูมิหลังและสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ ตัวแบบอธิบายการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ กรณีศึกษาจีน กรณีศึกษาอินเดีย

---

* นักวิจัย (Ph.D.) สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Abstract

Many scholars have developed models to explain why states go nuclear. Among these models, national security imperative or model that viewed states pursue nuclear weapons in order to defend themselves from their rival states has been frequently employed in several studies. The national security model is based on the realists' tenet that each state must protect itself due to a state of anarchy of international politics. But, after investigating China and India's motivations to develop nuclear weapons, the study finds that other factors—for example domestics, scientist's role and national pride—contribute to explain why China and India searched for atomic bombs. When studying nuclear weapons proliferation, therefore, other models should be taken into consideration, because each country has different background—including economic, political and social environments.

Key words: nuclear weapons proliferation, models of nuclear proliferation, China, India

บทนำ

ภัยพิบัติทางชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดขึ้นจากการใช้อาวุธนิวเคลียร์ของฝ่ายสหรัฐอเมริกา เพื่อให้ญี่ปุ่นยอมจำนนในสงครามโลกครั้งที่สอง ถือเป็นเหตุการณ์ที่ประชาคมโลกใช้เป็นบทเรียนและทุ่มเทความพยายามในการกระตุ้นให้มีการลดจำนวนและขจัดอาวุธดังกล่าวให้หมดไป ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำสนธิสัญญาห้ามการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ (Treaty of the Non-Proliferation of Nuclear Weapons-NPT) และการกำหนดเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Weapons Free Zone) ขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ แต่ความพยายามดังกล่าวก็ยังไม่อาจที่จะโน้มน้าวให้บางประเทศ ล้มเลิกแผนการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ได้ ดังกรณีตัวอย่างของอิหร่านและเกาหลีเหนือ ที่ทั้งทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency-IAEA) และประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา เชื่อว่าประเทศทั้งสองมีความตั้งใจพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ โดยปฏิเสธที่จะให้หน่วยงานภายนอกเข้าไปตรวจสอบโครงการนิวเคลียร์ ยิ่งกรณีที่เกาหลีเหนือถอนตัวจากการเป็นภาคีของสนธิสัญญาห้ามการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) เมื่อต้น ค.ศ. 2003 ได้สร้างปัญหาความน่าเชื่อถือให้กับกลไกการป้องกันการแพร่กระจายของอาวุธดังกล่าวขึ้นมาอีก เพราะไม่มีหลักประกันอันใดว่าประเทศอื่น ๆ จะไม่ดำเนินการตาม เมื่อเกิดกรณีที่ประเทศใดประเทศหนึ่งสร้างอาวุธที่มีอำนาจในการทำลายล้างสูง (weapons of mass destruction-WMD) เข้าประจำการในกองทัพ เพราะสภาพดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรง ต่อดุลอำนาจทางทหารและการเมืองในภูมิภาค

ถึงแม้ระยะเวลานับตั้งแต่มีการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1945 จนถึงระยะเวลาปัจจุบันนั้นห่างกันยาวนาน และประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์คงยังมีเพียงไม่กี่ประเทศ อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส จีน อินเดีย ปากีสถาน และอิสราเอล จึงอาจทำให้มองว่าการ

แพร่กระจายของอาวุธดังกล่าวไม่น่าจะเป็นปัญหา เพราะประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์มีไม่กี่ประเทศ เมื่อเทียบกับจำนวนประเทศทั้งหมดที่มีอยู่ในโลก แต่ในข้อเท็จจริงก็ไม่มีหลักประกันอันใดว่า เมื่อเกิดสงครามขึ้น จะไม่มีการนำอาวุธนิวเคลียร์ออกมาใช้ และรวมไปถึงในภายภาคหน้าประเทศที่มีศักยภาพในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ จะไม่หันกลับมาสนใจหรือฟื้นโครงการสร้างอาวุธดังกล่าวขึ้น ถ้าหากประเทศเหล่านี้เห็นว่า โครงการสร้างอาวุธนิวเคลียร์มีความจำเป็นต่อประเทศของตน

จากการที่บางประเทศทำการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้น และการที่บางประเทศมีแผนการสร้างอาวุธดังกล่าว แต่ได้ล้มเลิกแผนการดังกล่าวไปในช่วงเวลาถัดมา นักวิชาการได้มีการศึกษาถึงมูลเหตุดังกล่าวและเสนอเป็นตัวแบบขึ้นอธิบาย ซึ่งก็ทำให้ได้คำตอบถึงมูลเหตุที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของประเทศนั้น ๆ เป็นตัวกำหนด สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนต้องการศึกษาว่ามูลเหตุใดที่ทำให้บางประเทศในเอเชีย ซึ่งได้แก่ จีนและอินเดีย จึงต้องสร้างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้น ซึ่งผลของการศึกษา จะทำให้ทราบว่าในการศึกษาการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ นอกจากปัจจัยหลักทางด้านความมั่นคงแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นใดอีกที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้นำประเทศเหล่านี้ พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นประจำการในกองทัพ

ข้อเสนอเกี่ยวกับมูลเหตุการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์

การศึกษาถึงมูลเหตุการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ได้รับความสนใจค่อนข้างมากในช่วงหลังสงครามเย็น แต่การศึกษากลับกระทำได้เฉพาะประเทศ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลและรายละเอียดของโครงการเป็นไปได้ง่าย จึงก่อให้เกิดจุดอ่อนที่ผลการศึกษาไม่สามารถนำไปใช้สรุป หรืออ้างอิงกับประเทศที่การเข้าถึงข้อมูลเป็นไปได้ยาก เพราะอาจก่อให้เกิดการบิดเบือนสภาพความเป็นจริง แต่กระนั้น ก็ได้มีการเสนอ

สมมุติฐานเกี่ยวกับการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ ออกเป็นสองสมมุติฐานหลักด้วยกัน (Ogilvie-White, 1996) สมมุติฐานแรก ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศใดประเทศหนึ่ง นั้นขึ้นอยู่กับ การมีขีดความสามารถทางเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์ ส่วน สมมุติฐานที่สอง การที่เข้าใจการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ได้ จำเป็นที่จะต้องค้นพบแรงจูงใจอันเป็น เหตุผลทำให้ประเทศนั้นๆ ทำการสร้างอาวุธนิวเคลียร์

ในเวลาต่อมา สมมุติฐานที่เกี่ยวกับ เทคโนโลยีได้รับการโต้แย้งค่อนข้างมาก เนื่องจากไม่สามารถอธิบายในกรณีประเทศซึ่งมีขีดความสามารถ ทางเทคโนโลยี แต่กลับไม่สนใจสร้างอาวุธนิวเคลียร์ อาทิ เช่น เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม และญี่ปุ่น หรือในกรณีที่ บางประเทศซึ่งเคยมีโครงการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ แต่ได้ ล้มเลิกในเวลาต่อมา อาทิเช่น สวีเดน ได้หวั่น เภาหลิได้ อาร์เจนตินา บราซิล และแอฟริกาใต้ ข้อจำกัดเหล่านี้ ถือเป็นผลมาจากการละเลยบทบาทของบุคคลและองค์การ และรวมถึงแรงจูงใจของตัวแสดงดังกล่าว เพราะไม่ว่า โรงงานปรุ่งแตงยูเรเนียม ซิปานูว และระเบิดนิวเคลียร์ ต่างไม่ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยตัวของมันเอง (Lavoy, 1993) ฟรานเกล (Frankel, 1993) ให้ข้อสังเกตว่า การสร้าง อาวุธนิวเคลียร์จำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีก็จริง แต่ เทคโนโลยีหาได้เป็นปัจจัยผลักดันในการสร้างอาวุธ ดังกล่าวแต่อย่างใดไม่ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศต่าง ๆ ในระบบการเมืองระหว่างประเทศ ต่างหากที่เป็นปัจจัยผลักดัน เช่นเดียวกับกับเบตส์ (Betts, 1993) ที่มองว่า สมมุติฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยี เน้นไปที่สิ่งจำเป็นสำหรับสร้างอาวุธนิวเคลียร์ มากกว่า การพิจารณาเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้ประเทศ ต่าง ๆ ต้องสร้างอาวุธนิวเคลียร์ สภาพเช่นนี้ จึงทำให้ ละเลยถึงความแตกต่างระหว่างสมรรถนะ (capability) ซึ่งเป็นเรื่องของเทคโนโลยี กับการใช้สมรรถนะดังกล่าว ซึ่งก็คือการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ อันเป็นส่วนที่เกี่ยวข้อง กับการเมือง

ถึงแม้ว่าข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยี ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงข้อจำกัดในการใช้ศึกษาการ แพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ แต่ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ก็ยังคงได้รับความสนใจ โดยเฉพาะกรณีอัชคูล ข่าน (A.Q. Khan) นักวิทยาศาสตร์ในโครงการนิวเคลียร์ของ ปากีสถาน ทำการถ่ายโอนเทคโนโลยีอันมีส่วนเกี่ยวข้อง กับการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ให้กับบางประเทศ ซึ่ง เหตุการณ์ดังกล่าวอาจทำให้ประเทศที่สนใจพัฒนาอาวุธ นิวเคลียร์ แต่มีข้อจำกัดทางเทคโนโลยี สามารถเข้าถึง เทคโนโลยีดังกล่าวได้ และในขณะเดียวกัน การควบคุม เทคโนโลยีทางด้านนิวเคลียร์ เพื่อป้องกันการนำไป ใช้ นอกเหนือจากเป้าหมายทางสันติ ก็ยังคงเป็นประเด็นที่ ทางไอเออีเอ (IAEA) ให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น

ตัวแบบอธิบายมูลเหตุจูงใจที่ทำให้หลายประเทศ ต้องการสร้างอาวุธนิวเคลียร์

ตัวแบบที่อธิบายถึงมูลเหตุที่ทำให้หลาย ประเทศแสวงหาหรือพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ สามารถแยก พิจารณาตามปัจจัยหรือแรงจูงใจตามที่มีผู้เสนอไว้ แต่ โดยทั่วไปต่างเห็นว่า แรงจูงใจด้านความมั่นคงถือเป็นตัว แปรหลัก ที่ใช้ในการอธิบายว่า ทำไมประเทศจึงต้อง สร้างอาวุธนิวเคลียร์ สำหรับในบทความนี้ จะขอยึดตัว แบบที่เสนอโดยซากาน (Sagan, 1996-1997; 2000) เป็นหลัก ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ตัวแบบทางด้านความมั่นคง

การพิจารณาถึงมูลเหตุที่ทำให้หลายประเทศ หุ่่มเทร่พยากกรในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ คง จำเป็นต้องพิจารณาไปในบริบทของการเมืองระหว่าง ประเทศ ทั้งนี้เพราะหากศึกษาจากงานเขียนที่เกี่ยวข้อง กับโครงการอาวุธนิวเคลียร์ตามที่มีผู้ค้นคว้าไว้ ก็จะ พบว่าประเทศที่สร้างหรือสนใจจะสร้างอาวุธดังกล่าว โดยส่วนใหญ่ต่างก็อ้างถึงเหตุผลด้านความมั่นคงเป็น ลำดับแรก ที่เป็นมูลเหตุจูงใจ (Meyer, 1984) หาก พิจารณาจากมุมมองของนักวิชาการที่ศึกษาการเมือง

ระหว่างประเทศแนวสัจนิยม (realist) ระบบระหว่างประเทศจะประกอบด้วยบรรดารัฐหรือประเทศที่พยายามแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ โดยการแข่งขันนั้น เป้าหมายมิใช่อยู่เฉพาะการได้เป็นประเทศที่มีอำนาจมากที่สุดเท่านั้น หากในขณะเดียวกัน ก็ยังต้องเผื่อระวังมิให้ประเทศอื่น ๆ ก้าวขึ้นมาท้าทายหรือบรลุเป้าหมายดังกล่าว การมีอำนาจจะเป็นหลักประกันให้ประเทศบรรลุถึงเป้าหมายอันสำคัญ ไม่ว่าจะในด้านความมั่นคงและความมั่งคั่ง (Mearsheimer, 1994-1995; Morgenthau, 2004)

นอกจากนี้ในระบบการเมืองระหว่างประเทศ บรรดาประเทศต่าง ๆ จะไม่ขึ้นต่อกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีรัฐบาลกลางที่จะคอยควบคุมบรรดาประเทศต่าง ๆ ให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งและคำชี้แนะ และในสภาพความเป็นจริงแต่ละประเทศก็มีเป้าหมายแตกต่างกัน จึงมีความเป็นไปได้ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งและการทำสงครามระหว่างกันขึ้น จากสภาพเช่นนี้ทำให้นักวิชาการด้านการเมืองระหว่างประเทศแนวสัจนิยม มองว่าระบบระหว่างประเทศมีลักษณะอนาธิปไตย (anarchical system) แต่ไม่ได้หมายความว่าอยู่ในสภาวะโกลาหล (chaos) หากเพียงแต่ขาดรัฐบาลกลางที่มีอำนาจเหนือรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ คอยดูแล (Waltz, 1979) ด้วยเหตุนี้หน้าที่อันสำคัญของแต่ละประเทศ จึงต้องช่วยเหลือหรือป้องกันตนเองจากการถูกโจมตีหรือยึดครองโดยประเทศอื่น เพราะสงครามอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ถ้าหากประเทศหนึ่งเห็นว่าโอกาสที่จะชนะในการทำสงครามมีอยู่สูง ฉะนั้น ความอยู่รอดจึงเป็นเป้าหมายอันดับแรกของแต่ละประเทศ

วิธีการหนึ่งที่บรรดาประเทศต่าง ๆ พยายามหลีกเลี่ยงสภาพปัญหาดังกล่าวก็คือ การรักษาดุลอำนาจ (balance of power) ในระบบเอาไว้ เพื่อป้องกันมิให้ประเทศใดประเทศหนึ่งสามารถขู่คุกคามประเทศอื่นได้ด้วยเหตุนี้ เมื่อประเทศหนึ่งเห็นว่าประเทศที่เป็นปรปักษ์หรือประเทศเพื่อนบ้าน เพิ่มขีดความสามารถทาง

การทหาร จนก่อให้เกิดความรู้สึกว่าการกระทำดังกล่าว คุกคามต่อความอยู่รอดของตน หรือทำให้ดุลอำนาจต้องเปลี่ยนไป ประเทศนั้นก็จะต้องเพิ่มสมรรถนะของตน เพื่อให้สามารถต้านทานหรือตอบโต้ได้ หากเกิดสงครามระหว่างกันขึ้น ปรากฏการณ์ลักษณะเช่นนี้ จึงถือเป็นอีกมูลเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การแข่งขันสร้างแสนยานุภาพทางการทหาร หรือการสะสมอาวุธอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ถึงแม้ว่าทุกประเทศจะมีเป้าหมายพื้นฐานเหมือนกันคือความอยู่รอด แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศก็อาจมีเป้าหมายที่สำคัญกว่านั้น นั่นก็คือ ความพยายามครอบงำหรือมีอำนาจเหนือประเทศอื่น ๆ การที่จะบรรลุเป้าหมายเช่นนี้ได้ ประเทศนั้น ๆ จำเป็นต้องใช้ความพยายามทั้งสองทางด้วยกันคือ ความพยายามภายในด้วยการทุ่มเททรัพยากรเพื่อสร้างความแข็งแกร่งด้านเศรษฐกิจและการทหาร กับความพยายามภายนอกด้วยการสร้างพันธมิตรกับประเทศอื่น ๆ (Waltz, 1983) แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างพันธมิตรระหว่างกันก็ไม่อาจเป็นหลักประกันว่า ประเทศจะสามารถปกป้องรักษาประโยชน์ของตนเองไว้ได้ เพราะพันธมิตรในวันนี้ อาจกลายเป็นศัตรูในวันหน้า วิธีการที่เหมาะสมที่สุดภายใต้ระบบการช่วยเหลือตนเอง (self-help system) ที่จะเป็นหลักประกันของความอยู่รอดก็คือ การเป็นประเทศที่แข็งแกร่งหรือมีอำนาจมากที่สุด เพราะมีความเป็นไปได้น้อยมาก ที่ประเทศอ่อนแอกจะโจมตีประเทศที่แข็งแกร่งกว่า (Mearsheimer, 2003)

จากลักษณะของระบบระหว่างประเทศดังกล่าวมา จึงทำให้ประเทศที่มีขีดความสามารถและสนใจในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ ทุ่มเททรัพยากรเพื่อให้ได้มาซึ่งอาวุธดังกล่าว เข้าประจำการในกองทัพ นอกเหนือไปจากอาวุธตามแบบ (conventional weapons) ที่มี ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันทางด้านความมั่นคงและป้องปรามการคุกคามจากประเทศอื่น จากการสำรวจของเมเยอร์ (Meyer, 1984) เกี่ยวกับผลการศึกษาด้านการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ พบว่าผลงาน 10 ชิ้น จากจำนวน 11 ชิ้น ระบุว่าปัจจัยด้านความมั่นคง

เป็นมูลเหตุจูงใจให้ประเทศต่าง ๆ ทำการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการป้องปรามการโจมตีจากประเทศศัตรู และแก้ปัญหาความล้มเหลวของอาวุธตามแบบที่ประจำการอยู่ในกองทัพ เช่นเดียวกับฮาร์กาวิ (Harkavy, 1981) สรุปว่า ประเทศที่เผชิญกับปัญหาความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้าน กองทัพมีความเสียเปรียบในด้านกำลังพล และรวมถึงเผชิญกับปัญหาด้านสถานการณ์ในเวทีระหว่างประเทศ อย่างเช่น อีสราเอล อัฟริกาใต้ ไต้หวัน และเกาหลีใต้ เคยเผชิญในอดีต ก็เป็นมูลเหตุให้ประเทศเหล่านี้ สนใจที่จะครอบครองอาวุธนิวเคลียร์เพื่อใช้ถ่วงดุลกับประเทศศัตรู

ซากาน (Sagan, 1996-1997) ชี้ให้เห็นว่าประเทศมหาอำนาจและประเทศขนาดเล็ก สามารถที่จะขจัดปัญหาความมั่นคงที่เผชิญ อันเนื่องมาจากการที่ประเทศคู่แข่งพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ โดยประเทศมหาอำนาจนั้นสามารถทำการสร้างอาวุธนั้นเสียเอง ส่วนประเทศที่อ่อนแอกว่าก็สามารถร่วมเป็นพันธมิตรกับประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ เพื่อที่จะได้รับประโยชน์จากอำนาจในการป้องปรามและการโจมตีตอบโต้ แต่การร่วมมือเช่นนี้ ก็อาจเผชิญความไม่แน่นอน ในกรณีที่ประเทศมหาอำนาจที่เป็นพันธมิตร ไม่ต้องการสิ่งที่จะตกเป็นเป้าการโจมตี ในกรณีเข้าไปช่วยเหลือประเทศที่ถูกโจมตี ในกรณีเช่นนี้ จึงมีความเป็นไปได้ที่บางประเทศอาจตัดสินใจสร้างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นเสียเอง ถ้าหากเห็นว่าประเทศมหาอำนาจที่ตนเป็นพันธมิตร ไม่อาจให้หลักประกันด้านความมั่นคง หรือตนต้องเผชิญสภาวะความไม่แน่นอน ดังกรณีที่เกิดกับเกาหลีใต้สมัยที่ปักจองฮี (Park Chung-hee) เป็นผู้นำประเทศ

2. ตัวแบบทางการเมืองภายใน

ตามตัวแบบนี้ การตัดสินใจเพื่อสร้างอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศใดประเทศหนึ่ง มิได้ถือว่าประเด็นทางด้านความมั่นคงหรือภัยคุกคามที่ประเทศเผชิญเป็นเหตุผลหลัก แต่ประเด็นที่เป็นปัจจัยสำคัญ อันเป็นที่มาของการสร้างอาวุธนิวเคลียร์กลับเป็นเรื่องการเมือง

ภายในของประเทศนั้น ๆ อาทิเช่น ภาวะการสนับสนุนของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล ความวุ่นวายทางการเมืองและบทบาทและอิทธิพลของกลุ่มต่าง ๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย เป็นต้น ในกรณีนี้ผู้นำประเทศเห็นว่าจะเสี่ยงสนับสนุนของรัฐบาลตกต่ำลง รัฐบาลต้องเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากภายใน และต้องการที่จะเบี่ยงเบนความสนใจจากปัญหาดังกล่าว หรือว่าต้องการสร้างเสียงสนับสนุน และรวมทั้งการปลุกกระแสความรู้สึกชาตินิยม การทดลองอาวุธนิวเคลียร์จึงอาจเป็นอีกช่องทางหนึ่ง ที่ผู้นำทางการเมืองเลือกนำมาใช้ (Meyer, 1984)

ซากาน (Sagan, 1996-1997) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ไม่ว่าจะมุ่งตอบสนองต่อผลประโยชน์ของประเทศหรือไม่ แต่อย่างน้อยการสร้างอาวุธดังกล่าว ก็ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มบุคคลสามกลุ่ม ที่มีบทบาทในกระบวนการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ กลุ่มแรกคือเจ้าหน้าที่ในห้วงปฏิบัติการและโรงงานปฏิกรณ์นิวเคลียร์ กลุ่มที่สองคือ บุคลากรในกองทัพ และกลุ่มที่สามคือ นักการเมืองในพรรคการเมืองหรือในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีทัศนคติสนับสนุนการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ และถ้าหากกลุ่มบุคคลทั้งสามกลุ่มนี้ สามารถร่วมมือกันได้ และมีอิทธิพลมากพอในกระบวนการตัดสินใจ การสร้างอาวุธนิวเคลียร์ก็จะเป็นไปได้อย่าง

ซากานยังชี้ให้เห็นอีกว่า ในระบบราชการเจ้าหน้าที่หรือตัวแสดงต่าง ๆ ใ้ว่าจะยอมรับหรือถือปฏิบัติตามนโยบายที่ตัดสินใจจากระดับที่อยู่สูงขึ้นไป โดยพวกเขาจะพยายามเข้าไปมีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจทางนโยบาย ดังตัวอย่างในกรณีของข้าราชการที่ต้องการให้ผู้กำหนดนโยบายสนับสนุนการจัดหาอาวุธวิธีการที่อาจมีการนำมาใช้ก็เช่น การสร้างความรู้สึกเพื่อให้ตระหนักถึงภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้นจากประเทศศัตรู การแสวงหาการสนับสนุนจากนักการเมือง และการล็อบบี้ (lobby) เพื่อให้ได้งบประมาณทางด้านการป้องกันที่สูงขึ้น ในทำนองเดียวกัน นักวิทยาศาสตร์หรือเจ้าหน้าที่

ในห้องปฏิบัติการ ก็มีแนวโน้มพอกพอกใจที่จะได้ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับอาวุธที่ใช้เทคโนโลยีสูง การได้รับงบประมาณ และเกียรติยศที่เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ บทบาทของบุคคลเหล่านี้ จึงล้วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจในนโยบายที่จะมีผลกระทบต่อองค์กร และสถานภาพของพวกเขาในฐานะสมาชิกขององค์กร

3. ตัวแบบทางด้านเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของชาติ

การอธิบายถึงมูลเหตุที่ทำให้ประเทศต้องการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ตามตัวแบบนี้ เน้นจุดสนใจไปที่การมีอาวุธนิวเคลียร์ ช่วยทำให้สถานภาพหรือภาพลักษณ์ของประเทศในเวทีระหว่างประเทศสูงขึ้น ในขณะที่วงการครอบครองอาวุธดังกล่าว อาจทำให้มีโอกาสที่จะได้ที่นั่งถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ มีการตั้งข้อสังเกตว่า ประเทศที่กำลังก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจในภูมิภาค และไม่ได้สังกัดอยู่ในค่ายประเทศอภิมหาอำนาจที่มีความขัดแย้งกัน มีแนวโน้มที่จะแสวงหาอาวุธนิวเคลียร์ เพื่อมาเสริมสถานะของตนให้ดูสูงขึ้น (Betts, 1993) นอกจากนี้ ก็ยังมีผู้ชี้ให้เห็นว่าประเทศที่สร้างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอาวุธดังกล่าว อย่างเช่น สหราชอาณาจักรและฝรั่งเศส ก็คงต้องการแสดงให้เห็นว่าตนเองมีสมรรถนะทางการทหารทัดเทียมหรือไม่ด้อยไปกว่าประเทศ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต (Strong, 1982)

เมื่อพิจารณาเห็นว่าอาวุธนิวเคลียร์นั้นเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งบ่งบอกถึงสถานภาพของประเทศที่ครอบครองในวงการเมืองระหว่างประเทศ จึงทำให้มีการสรุปว่าการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของฝรั่งเศสนั้น หากได้เป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านความมั่นคง หากแต่เป็นผลมาจากการที่ฝรั่งเศสต้องการแสดงให้เห็นถึงความเป็นอิสระและคามมีสง่าผ่าเผยของประเทศ เช่นเดียวกับกรณีของยูเครน (Ukraine) ที่แสดงเจตนาไม่ต้องการ

ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งได้รับตกทอดจากอดีตสหภาพโซเวียต ก็เป็นผลต่อเนื่องมาจากการที่ยูเครนต้องการเข้าร่วมในกรอบการป้องกันการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ อันถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะประกาศตัวเป็นอิสระจากสหภาพโซเวียต

นอกเหนือไปจากทั้งสามตัวแบบที่เสนอมานี้แล้ว ประเทศที่สนใจการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ อาจเล็งเห็นความสำคัญของการใช้อาวุธร้ายแรงนี้ เป็นเครื่องมือในการเจรจาต่อรองกับประเทศที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือมีกรณีความขัดแย้งระหว่างกันอยู่ ดังกรณีของเกาหลีเหนือที่ใช้โครงการอาวุธนิวเคลียร์ของตนเองในการต่อรองกับฝ่ายสหรัฐอเมริกา เพื่อขอให้หลักประกันด้านความมั่นคง การยุติการคว่ำบาตรทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อแลกกับการที่เกาหลีเหนือจะล้มเลิกโครงการสร้างอาวุธนิวเคลียร์

กรณีศึกษาการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของจีน และอินเดีย

กรณีจีน

จีนได้เริ่มโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ใน ค.ศ.1954 ด้วยความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตในฐานะประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตาม การให้ความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตที่มีต่อจีนนั้นไม่ได้ยั่งยืน ทั้งนี้เพราะใน ค.ศ.1959 สหภาพโซเวียตได้ระงับความช่วยเหลือ และเรียกเจ้าหน้าที่กลับ ดังนั้น จีนจึงต้องพึ่งตนเอง และในที่สุดจีนก็ประสบผลสำเร็จ โดยได้ทำการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ลูกแรกในเดือนตุลาคม ค.ศ.1964 สำหรับมูลเหตุที่ทำให้จีนทุ่มเทความพยายามในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ สามารถพิจารณาได้ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านความมั่นคง จีนได้ดำเนินการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์มาตั้งแต่ ค.ศ.1954 ซึ่งถ้าหากพิจารณาในช่วงเวลาดังกล่าวจะเห็นว่า เป็นช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบความสำเร็จในการขับไล่อิทธิพล

จีนคณะชาติ ออกไปจากผืนแผ่นดินใหญ่ไม่นานนัก ขณะเดียวกันก็เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับ ความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทวีความรุนแรงขึ้น จนกลายเป็นสงคราม ดังกรณีของสงครามเกาหลี (ค.ศ.1950-1953) และวิกฤตการณ์ไต้หวัน (ค.ศ.1954) ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้ จีนได้เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรง และก็มีความเป็นไปได้สูง ที่จะตกเป็นเป้าหมายของการโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์ ถ้าหากสหรัฐอเมริกาซึ่งเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ตัดสินใจที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์เพื่อยุติปัญหาการสู้รบ

ระหว่างสงครามเกาหลี จีนได้ส่งทหารไปช่วยเกาหลีเหนือในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1950 เพื่อสู้รบกับฝ่ายเกาหลีใต้และกองทัพของสหประชาชาติ ในช่วงที่มีการสู้รบกันนั้น ทางสหรัฐอเมริกาทั้งในฝ่ายการเมืองและฝ่ายทหาร ได้มีการพิจารณาความเป็นไปได้ถึงแนวทางที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์เพื่อเผด็จศึก แนวทางเหล่านี้ได้ปรากฏอยู่ในบันทึกของบุคคลสำคัญ และเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสงครามเกาหลี (Schwartz and Derber, 1990) ดังเช่นข้อเรียกร้องของนายพลแม็ก อาเธอร์ (Douglas MacArthur) เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.1950 ที่ต้องการระเบิดนิวเคลียร์จำนวน 34 ลูก เพื่อใช้ในการเหนี่ยวรั้งการรุก และการโจมตีเป้าหมายฝ่ายตรงกันข้าม ในส่วนของประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ (Dwight David Eisenhower) ก็ได้แสดงความเห็นว่าจะสงครามอาจขยายขอบเขตออกไปนอกดินแดนเกาหลี ซึ่งก็คือจีน ดังนั้น เพื่อไม่ให้ความสูญเสียมีมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะใช้ระเบิดนิวเคลียร์ในสงคราม

นอกจากนี้ ในช่วงสงครามกู้เอกราชของเวียดนาม ซึ่งฝรั่งเศสประสบความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงในการรบที่ Dienbienphu) เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1954 จีนถือว่ามีความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายเวียดนาม (Vietminh) แต่เหตุการณ์นี้ สหรัฐอเมริกาไม่ได้ส่งกองกำลังทหารเข้าแทรกแซง ตามการร้องขอของทางฝรั่งเศส เนื่องจากเกรงว่าหากเข้าแทรกแซงแล้ว อาจเป็นเหตุนำไปสู่การ

เผชิญหน้ากันโดยตรงกับจีน (Heinrichs, 1990) อย่างไรก็ตาม นายกรัฐมนตรีของฝรั่งเศสในขณะนั้นก็ได้เปิดเผยว่า ทางรัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเสนอที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ฝรั่งเศส โดยจะใช้ระเบิดนิวเคลียร์ต่อจีน ในฐานะผู้ให้การหนุนหลังต่อพวกเวียดนาม แต่ทางฝ่ายฝรั่งเศสปฏิเสธข้อเสนอนี้ เพราะไม่สามารถที่จะคาดการณ์ได้ว่า เมื่อมีการใช้ระเบิดนิวเคลียร์ต่อจีนแล้วผลจะออกมาเป็นเช่นไร เพราะอาจเป็นเหตุให้สหภาพโซเวียตเข้ามาเกี่ยวข้องในสงคราม และความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ก็จะเกิดขึ้นตามมา (Schwartz and Derber, 1990)

ส่วนในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ช่องแคบไต้หวัน ระหว่าง ค.ศ.1954-1955 และ ค.ศ.1958 เมื่อจีนระดมยิงเกาะคีมมอยและมัดสุ (Quemoy and Matsu) ของไต้หวัน ทางประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ รัฐมนตรีต่างประเทศ และผู้นำด้านการทหารระดับสูงของสหรัฐอเมริกา ต่างก็กำหนดแผนการที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์ หากจีนดำเนินการบุกโจมตีเกาะคีมมอยและมัดสุ และหากความรุนแรงเลวร้ายถึงขั้นนั้น สหรัฐอเมริกาเองก็ตระหนักอยู่เช่นกันว่า ถ้ามีการใช้อาวุธนิวเคลียร์ต่อจีนแล้ว สหภาพโซเวียตอาจเข้ามาแทรกแซง ในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้ (Schwartz and Derber, 1990)

2. การขาดหลักประกันด้านเกราะคุ้มภัยทางนิวเคลียร์จากสหภาพโซเวียต ภายหลังจากที่จีนและสหภาพโซเวียตกระชับความสัมพันธ์ด้วยการลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพ พันธมิตร และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Treaty of Friendship, Alliance, and Mutual Assistance) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 ความสัมพันธ์ในลักษณะใกล้ชิดกลับดำรงอยู่ภายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อจีนประกาศว่า สหภาพโซเวียตในช่วงที่ครุชเชฟ (Nikita Khrushchev) ขึ้นเป็นผู้นำสืบต่อจากสตาลิน (Joseph Stalin) ดำเนินท่าทีต่อโลกตะวันตกเปลี่ยนไป โดยครุชเชฟประกาศจุดยืนว่าสงครามต่อต้านพวกจักรวรรดินิยม นั้น สามารถที่จะ

หลีกเลี่ยงได้ ด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (peaceful coexistence) ทั้งที่จีนดำเนินตามแนวทางปฏิวัติอย่างเต็มที่ อาทิเช่น การระดมพลังมวลชนตามแนวนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด (Great Leap Forward) ใน ค.ศ.1958 เป็นต้น

จากทำที่ตั้งกล่าวไว้ จีนจึงตระหนักว่า สหภาพโซเวียตอาจไม่สามารถเป็นที่พึ่งของจีนได้ ถ้าหากถูกสหรัฐอเมริกาโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์ และความหวังเกรงนี้ก็มิมีแนวโน้มที่จะเป็นจริง เมื่อจีนดำเนินการระดมยิงเกาะคีมฮยและมัดซูเมื่อ ค.ศ.1958 พร้อมกับร้องขอความช่วยเหลือไปทางสหภาพโซเวียต แต่การตอบสนองของครุสชอฟกลับเป็นไปด้วยความเย็นชา ผลจากการที่ผู้นำค่ายคอมมิวนิสต์ทั้งสอง มีความคิดเห็นขัดแย้งกันอย่างชัดเจน และการที่จีนได้รับบทเรียนโดยตรงจากวิกฤติการณ์ช่องแคบไต้หวันว่า สหภาพโซเวียตไม่อาจเป็นเกราะคุ้มภัยทางนิวเคลียร์ให้แก่จีนได้ สภาพเหล่านี้จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้นำจีน ริเริ่มแผนการที่จะพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนเองขึ้น (Horner, 1972)

3. ความต้องการพึ่งตนเองทางด้านอาวุธนิวเคลียร์ ภายหลังจากที่สหภาพโซเวียตแสดงท่าทีปฏิเสธ ที่จะให้ความช่วยเหลือทางด้านอาวุธนิวเคลียร์แก่จีน ในกรณีวิกฤติการณ์ช่องแคบไต้หวัน ได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศเสื่อมทรามลง โดยในเดือนกันยายน ค.ศ.1959 สหภาพโซเวียตได้ยกเลิกข้อตกลง ที่จะให้ความช่วยเหลือทางการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์แก่จีน และในปีถัดมาก็ได้เรียกผู้เชี่ยวชาญในโครงการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจกลับประเทศ การดำเนินการดังกล่าว ได้สร้างความเสียหายให้แก่แผนพัฒนาประเทศ ตามแนวทางการสังคมนิยมของจีนอยู่ไม่น้อย (Nogee and Donaldson, 1984) นอกจากนี้ในช่วงที่จีนและอินเดีย เกิดกรณีพิพาททางด้านพรมแดนระหว่าง ค.ศ.1959-1962 สหภาพโซเวียตกลับแสดงท่าทีอยู่ข้างฝ่ายอินเดีย และดำเนินการช่วยเหลืออินเดียสร้างแสนยานุภาพทางการทหาร แทนที่

จะสนับสนุนจีนในฐานะที่เป็นพันธมิตรและประเทศคอมมิวนิสต์ด้วยกัน

ยิ่งไปกว่านั้น การที่สหภาพโซเวียตกับฝ่ายสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ สามารถตกลงกันได้ ในสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดทำสนธิสัญญาการห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์บางส่วน (Partial Test Ban Treaty-PTBT) เมื่อ ค.ศ.1963 ที่กรุงมอสโก ทำให้จีนต้องประกาศจุดยืนของตนเองว่า แนวคิดการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างตะวันออกกับตะวันตกนั้น จีนยอมรับไม่ได้ ด้วยเหตุนี้เอง เหมา เจ๋อ ตุง (Mao Tse-tung) จึงได้กำหนดท่าทีของจีน ที่จะไม่ไปพึ่งพิงอภิมหาอำนาจทั้งสอง โดยจีนจะขอดำเนินการพัฒนานิวเคลียร์ของตนเอง ซึ่งคาดว่าจะใช้เวลาอีกไม่มากนัก (Segal, 1991) และในเดือนตุลาคม ค.ศ.1964 จีนก็ประสบความสำเร็จในการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ลูกแรก ในโอกาสนั้นเอง จีนถือว่าทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างก็คือ ศัตรูของจีน

อนึ่ง ในระหว่างที่จีนกำลังดำเนินการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อยู่นั้น สหภาพโซเวียตได้แจ้งมายังรัฐบาลจีนว่า สหภาพโซเวียตได้ตกลงกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ในประเด็นที่สำคัญดังนี้ ประการแรก ประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง ต้องไม่ถ่ายโอนอาวุธ และความช่วยเหลือในทางวิชาการใด ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ไปยังประเทศที่ไม่มีอาวุธดังกล่าว และประการที่สอง ประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์จะต้องผูกมัดตนเอง ที่จะไม่ผลิตอาวุธนิวเคลียร์หรือแสวงหา รวมทั้งรับความช่วยเหลือทางวิชาการใด ๆ เพื่อการผลิตอาวุธดังกล่าว (Zhu, 1997)

จากข้อตกลงนี้ ทางรัฐบาลจีนได้มีบันทึกช่วยจำตอบกลับไปว่า จีนไม่อาจที่จะสนับสนุนสนธิสัญญาใด ๆ ที่เปิดโอกาสให้บางประเทศ มีสิทธิพิเศษผูกขาดในการมีอาวุธนิวเคลียร์ และรวมทั้งการออกคำสั่งโดยพลการให้ประเทศอื่นถือตาม และนอกจากนี้ จีนยังส่งจดหมายเปิดผนึกถึงผู้นำสหภาพโซเวียตในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1963 มีใจความโดยสรุปว่า หากหลาย

ๆ ประเทศทำการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เป็นของตนเอง ก็ยังเป็นผลดีต่อการหยุดยั้งการแพร่กระจาย และก็เป็นไปได้มากยิ่งขึ้น ที่จะถอยห่างออกไปจากสงครามโลกครั้งใหม่ (Zhu, 1997)

ผลจากความสำเร็จในการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของจีน ได้สร้างความพอใจให้แก่ผู้นำจีนในขณะนั้นเป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นการแสดงถึงอธิปไตยและความเป็นอิสระของประเทศ นอกจากนี้ ก็ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์ของจีนเอง ที่สามารถดำเนินโครงการดังกล่าวได้สำเร็จ ถึงแม้สภาพโซเวียตจะได้ออกความช่วยเหลือออกไป ซึ่งผู้นำจีนเองก็มีความเชื่อว่าความไฝ่ฝันของจีน ที่จะนำพาประเทศก้าวไปอยู่ในแนวหน้าและยืนได้อย่างสง่าผ่าเผยในเวทีการเมืองโลกนั้น อาจจะไม่สามารถผลสำเร็จได้เลย ถ้าหากจีนยังไม่สามารถแสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีให้ประจักษ์

กรณีอินเดีย

อินเดียได้ริเริ่มโครงการพัฒนานิวเคลียร์ภายหลังจากที่ประเทศได้รับเอกราชเมื่อ ค.ศ.1947 ไม่นานนัก โดยในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1948 นายกรัฐมนตรีเนห์รู (Jawaharlal Nehru) ได้แต่งตั้งคณะกรรมการพลังงานนิวเคลียร์ (Atomic Energy Commission-AEC) ขึ้นมารับผิดชอบในเรื่องนี้เป็นการเฉพาะ โดยให้ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี นับตั้งแต่ริเริ่มโครงการ อินเดียได้กำหนดท่าทีต่อสาธารณชนที่จะค้นคว้าและวิจัยนิวเคลียร์เพื่อประโยชน์ในทางสันติ แต่อย่างไรก็ตาม อินเดียได้ทำการทดลองนิวเคลียร์เป็นครั้งแรก ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1974 และถัดมาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1998 ก็ได้ทำการทดลองนิวเคลียร์เป็นครั้งที่สอง ซึ่งก็เป็นการยืนยันว่า อินเดียได้กลายเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ สำหรับแรงจูงใจหรือมูลเหตุที่ทำให้อินเดียสร้างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นนั้น สามารถพิจารณาได้ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านความมั่นคง ถึงแม้ว่าอินเดีย

จะเป็นประเทศที่มีขนาดพื้นที่ และจำนวนประชากรมากที่สุดในบรรดาประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเอเชียใต้ รวมถึงเป็นแหล่งกำเนิดของอารยธรรมโบราณ แต่เมื่อพิจารณาถึงภูมิหลังในยุคล่าอาณานิคมของตะวันตก อินเดียต้องตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษเป็นเวลานานถึงสองร้อยปีก่อนที่จะได้รับเอกราชในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1947 และภายหลังจากที่ได้รับเอกราชแล้ว อินเดียต้องเผชิญความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งได้นำไปสู่การปะทะกันด้วยกำลังทหาร และได้ทวีความรุนแรงเป็นสงครามระหว่างกันขึ้น สำหรับเหตุการณ์ที่อินเดียถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง ได้แก่

1.1 ความขัดแย้งกับจีน ความขัดแย้งกับ

จีนมีจุดเริ่มต้นจากกรณีพิพาทเรื่องพรมแดนบริเวณที่ราบสูงลาดัค (Ladakh) อันติดกับหุบเขาแคชเมียร์ (Vale of Kashmir) ซึ่งรวมถึงดินแดนอักไซ ชิน (Aksai Chin) กับบริเวณดินแดนด้านตะวันออกเฉียงเหนือ (North Eastern Frontier Agency-NEFA) หรือที่รู้จักกันในปัจจุบันว่าอรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของภูฏาน (Bhutan) โดยในช่วง ค.ศ.1960-1961 กองกำลังทหารของอินเดียกับจีนเกิดการปะทะกันเป็นระยะ ๆ และในเดือนกันยายน ค.ศ.1962 ความรุนแรงได้ทวีขึ้นเป็นสงคราม แต่เนื่องจากกองกำลังทหารของฝ่ายอินเดียซึ่งขาดยุทธโภภรณ์ที่ทันสมัย และขาดการจัดวางกำลังพลที่ดี จึงกลายเป็นฝ่ายพ่ายแพ้

การที่อินเดียต้องพ่ายแพ้ต่อจีน ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างมากต่อทั้งตัวผู้นำและการเมืองของอินเดีย แม้จนกระทั่งภายหลังจากที่เนห์รูถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ.1964 แล้ว เสียงเรียกร้องในหมู่ผู้นำทางการเมืองที่ต้องการกู้ศักดิ์ศรี และสร้างหลักประกันด้านความมั่นคงของประเทศ ก็ยังคงมีอยู่ และถึงแม้ว่าการเรียกร้องนี้จะไม่ได้นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ หรือการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อย่างชัดเจน แต่ก็ทำให้ความต้องการหรือความปรารถนาในหมู่ผู้นำทางการเมือง ที่ต้องการเห็น

อินเดียมีสมรรถนะทางนิวเคลียร์เพิ่มมากขึ้น (Perkovich, 1999)

ถึงแม้ว่าความระหองระแหงระหว่างจีนกับอินเดียจะผ่อนคลายลง เมื่อนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธี (Rajiv Gandhi) เดินทางไปเยือนจีนในเดือนธันวาคม ค.ศ.1988 และนายกรัฐมนตรีลี่ เฝิง (Li Peng) ของจีน เดินทางเยือนอินเดียเป็นการตอบแทนในเดือนธันวาคม ค.ศ.1991 แต่อินเดียเองก็ไม่ได้วางใจในท่าทีของจีน เพราะนับตั้งแต่ทั้งสองประเทศเกิดสงครามระหว่างกัน เมื่อ ค.ศ.1962 เป็นต้นมา อินเดียรับรู้ว่ามีจีนได้เพิ่มความช่วยเหลือทางด้านทหารแก่ปากีสถานมากขึ้น โดยหวังที่จะให้ปากีสถานเป็นตัวถ่วงดุลอำนาจกับอินเดีย ถึงแม้ว่าการกระทำดังกล่าว จีนจะอ้างว่าเป็นความร่วมมือกันตามปรกติก็ตาม นอกจากนี้ จีนยังได้เข้าไปมีบทบาทให้ความช่วยเหลือกลุ่มติดอาวุธ ที่เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลในบางพื้นที่ของอินเดียอีกด้วย (Malik, 1999)

ต่อมาในกลางทศวรรษที่ 1990 อินเดียได้กังวลต่อท่าทีของจีนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะจีนได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายภายใน ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการปรับปรุงกองทัพให้มีความทันสมัยทางด้านยุทธโศปกรณ์ นอกจากนี้อินเดียยังคงเห็นว่า จีนมีท่าทีแข็งกร้าวในประเด็นเกี่ยวกับไต้หวัน ฮองกง และกรณีพิพาทเรื่องหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ การยังคงดำเนินมาตรการปราบปรามผู้ที่ต่อต้านรัฐบาลในดินแดนทิเบต และซินเกียง (Sinkiang) และรวมถึงการหันมาใกล้ชิดกับพม่า ซึ่งทำทีเหล่านี้ของจีน อินเดียถือเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง และผลประโยชน์ของอินเดียในระยะยาว และทางออกที่เหมาะสมต่อกรณีนี้ก็คือ การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ (Joeck, 2000; Walker, 1996) และในช่วงหนึ่งสัปดาห์ ก่อนที่อินเดียจะทำการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1998 รัฐมนตรีกลาโหมของอินเดียได้วิพากษ์วิจารณ์จีนค่อนข้างรุนแรงว่า กระทำการปิดล้อมอินเดีย โดยการเข้ามาตั้งสถานีสอดแนมในน่านน้ำพม่า ขยายลานวิ่งสำหรับเครื่องบิน

รบในดินแดนทิเบต และนำขีปนาวุธติดหัวรบนิวเคลียร์เข้าประจำการในดินแดนทิเบต โดยพุ่งเป้าหมายการโจมตีมายังอินเดีย และรวมถึงมองว่าจีนคือ ประเทศที่มีศักยภาพเป็นภัยคุกคามอันดับหนึ่งของอินเดีย (Allen and Gorg, 1998)

1.2 ความขัดแย้งกับปากีสถาน ในความรู้ของอินเดีย ประเทศที่ถือเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของอินเดีย นอกเหนือไปจากจีนแล้วก็คือ ปากีสถาน โดยสถานะความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีลักษณะความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมาโดยตลอด ซึ่งในหลายปัญหาที่เป็นประเด็นของความขัดแย้งได้มีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ช่วงอดีต เพราะในระยะที่อังกฤษมอบเอกราชคืนให้แก่อินเดีย อินเดียจำต้องยอมให้พลเมืองของตนที่นับถือศาสนาอิสลาม แยกตัวออกไปตั้งเป็นประเทศปากีสถาน ถ้าหากไม่กระทำเช่นนั้น ก็คงไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงการสู้รบกันระหว่างพวกอินดูกับพวกมุสลิมได้ สำหรับปัญหากรณีพิพาทระหว่างอินเดียกับปากีสถาน ที่นำไปสู่การปะทะกันด้วยกำลังทหารของทั้งสองฝ่าย ได้แก่ กรณีพิพาทแคชเมียร์ (Kashmir) ที่เริ่มมีการปะทะกันนับตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1948 กรณีพิพาทบริเวณที่เรียกว่า แรนนอออฟคุทช์ (Rann of Kutch) ซึ่งเป็นดินแดนที่อยู่ใกล้กับทะเลอาหรับ (Arabian Sea) โดยอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของกรุงการาจี (Karachi) ในช่วง ค.ศ. 1965 และกรณีการประกาศแยกตัวของปากีสถานตะวันออกใน ค.ศ. 1971 ส่วนกรณีปัญหาแคชเมียร์ยังคงเป็นประเด็นที่ทั้งสองฝ่าย ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงในการแก้ไขปัญหามาจนถึงปัจจุบัน

หากพิจารณาความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับจีน และอินเดียกับปากีสถาน นับตั้งแต่ช่วงระยะเวลาแรกเป็นต้นมา จะเห็นว่าความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะคู่กรณีเท่านั้น หากแต่ยังมีประเทศมหาอำนาจอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เหล่านี้จึงก่อให้เกิดการจับขั้วหรือการเป็นพันธมิตรของบรรดาประเทศ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ดังกรณีสหภาพโซเวียตที่เข้ามาผูกมิตรกับอินเดีย เพื่อที่จะคาน

อำนาจจีนที่พยายามสร้างอิทธิพลขึ้นในภูมิภาค ในทำนองเดียวกัน จีนกับปากีสถานซึ่งมีความขัดแย้งอยู่กับอินเดีย ต่างก็ได้ดำเนินการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยจีนมีเป้าหมายที่จะใช้ปากีสถานเป็นตัว่วงดุลอำนาจ และสกัดกั้นมิให้อินเดียก้าวขึ้นมาใช้อิทธิพลครอบงำเหนือประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค จากความสัมพันธ์ในลักษณะที่มีผลประโยชน์ร่วมกันเช่นนี้ ได้ทำให้จีนมีฐานะเป็นประเทศหลัก ที่จัดเตรียมอาวุธยุทโธปกรณ์ให้แก่ปากีสถาน สำหรับสหรัฐอเมริกา นั้นเมื่อเปรียบเทียบกับสหภาพโซเวียตและจีนแล้ว สหรัฐอเมริกาไม่ได้มีความใกล้ชิดกับอินเดียหรือปากีสถานเป็นกรณีพิเศษ แต่เมื่อพิจารณาที่ลักษณะการดำเนินนโยบายแล้ว สหรัฐอเมริกาได้เริ่มหันมาให้ความสนใจต่อปากีสถานมากขึ้น เมื่อเห็นว่าอินเดียกับสหภาพโซเวียตมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดต่อกัน

1.3 การทดลองนิวเคลียร์ของจีน การทดลองนิวเคลียร์ของจีนเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ.1964 ถือเป็นปัจจัยผลักดันสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้อินเดียต้องปรับเปลี่ยนนโยบายทางด้านนิวเคลียร์ ทั้งนี้เพราะอินเดียเริ่มไม่มั่นใจต่อเสถียรภาพด้านความมั่นคง รวมถึงไม่สามารถหาหลักประกันจากประเทศที่พอจะเป็นเกราะคุ้มภัยทางนิวเคลียร์ ถึงแม้จะมีการร้องขอจากทางอังกฤษแล้วก็ตาม ด้วยเหตุนี้ผู้นำอินเดียจึงได้อนุมัติแผนการทดลองนิวเคลียร์ได้คืนขึ้นใน ค.ศ.1965 และอีกสองปีถัดมา ตัวแทนของอินเดียก็ได้เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียต ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เพื่อขอหลักประกันที่ประเทศเหล่านี้จะให้ความช่วยเหลือแก่อินเดีย ถ้าหากเกิดการโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์ แต่ความพยายามนี้กลับล้มเหลว (Subrahmayam, 1993)

นอกจากนี้ ภายหลังจากที่จีนได้ทดลองนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ.1964 แล้ว อินเดียเห็นว่าสถานการณ์และบทบาทของจีนในวงการเมืองระหว่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปกล่าวคือ เมื่อสนธิสัญญาห้ามการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) เริ่มมีผลบังคับใช้ใน ค.ศ.1970 ได้ทำให้จีนกลายเป็นประเทศที่มีอาวุธ

นิวเคลียร์ไว้ในครอบครองอย่างถูกต้อง แต่ในทางตรงกันข้าม อินเดียต้องอยู่ในสถานภาพของกลุ่มประเทศที่ไม่มีและในโอกาสข้างหน้าถ้าอินเดียมีอาวุธนิวเคลียร์ ก็จะอยู่นอกกลุ่มห้าประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ นอกจากนั้นใน ค.ศ.1971 สหรัฐอเมริกายังได้ปรับท่าทีที่มีต่อจีน จนทำให้จีนได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ และเป็นสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงในช่วงระยะเวลาถัดมา (Hagervy, 1999) จากการเปรียบเทียบสถานการณ์ของประเทศกับของจีนดังที่กล่าวมา จึงกลายเป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้อินเดียต้องตัดสินใจทดลองอาวุธนิวเคลียร์

2. ปัจจัยทางด้านการเมืองภายใน ในการทดลองนิวเคลียร์ของอินเดียครั้งแรกใน ค.ศ. 1974 มีการตั้งข้อสังเกตว่า แรงจูงใจทางการเมืองมีส่วนสำคัญทำให้นางอินทรา คานธี (Indira Gandhi) ตัดสินใจทดลองนิวเคลียร์ (Sagan, 1996-1997) เหตุผลก็เนื่องมาจากประการแรก การตัดสินใจที่จะทำการทดลอง กระทำเฉพาะนายกรัฐมนตรี ที่ปรึกษา และนักวิทยาศาสตร์ซึ่งรับผิดชอบทางด้านนิวเคลียร์เท่านั้น ในขณะที่เจ้าหน้าที่ด้านการทหารและต่างประเทศไม่ได้อยู่ในกลุ่มบุคคลดังกล่าว ประการที่สอง ภายหลังจากการทดลองเสร็จสิ้นแล้ว อินเดียไม่ได้มีแผนการอย่างเป็นทางการว่าจะดำเนินกิจกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปอย่างไร และประการที่สาม ความนิยมและคะแนนเสียงสนับสนุนรัฐบาลนางอินทรา คานธี เริ่มตกต่ำลงตั้งแต่ปลาย ค.ศ.1973 อันเนื่องมาจากภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ เหตุการณ์ไม่สงบในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ และรวมถึงการแตกแยกภายในพรรคคองเกรส (Congress Party) เองด้วย ดังนั้นการตัดสินใจทดลองนิวเคลียร์ จึงเป็นโอกาสที่จะทำให้กระแสความกดดันต่อรัฐบาลเปลี่ยนไปซึ่งภายหลังจากการทดลองแล้ว ผลการสำรวจความคิดเห็นระบุว่า คะแนนนิยมในรัฐบาลของนางอินทรา คานธีได้เพิ่มสูงขึ้น ถึงแม้ว่าจะเป็นในช่วงระยะเวลานั้น ๆ ก็ตาม

ส่วนการทดลองเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1998 นายกรัฐมนตรีวาจาปายี (Atal Behari Vajpayee) ซึ่งเป็นผู้นำพรรคภารตียะชนะตะ (Bharatiya Janata Party) อันเป็นพรรคแกนกลางในการจัดตั้งรัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองมากถึง 13 พรรค ก็ตระหนักถึงปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาล โดยเฉพาะการประสานประโยชน์ระหว่างพรรค ด้วยเหตุนี้การสร้างความปลอดภัยจึงเป็นเรื่องสำคัญ ในอดีตนักการเมืองอินเดียตระหนักว่าเหตุการณ์ที่ไม่ปรกติมักจะสร้างคะแนนสนับสนุนให้กับพรรคหรือนักการเมืองได้เสมอ ดังกรณีที่นางอินทรา คานธีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเมื่อคราวที่สงครามกับปากีสถานใน ค.ศ.1971 และรวมถึงการที่ราจีฟ คานธีได้รับชัยชนะจากคะแนนสงสารอย่างท่วมท้นเมื่อ ค.ศ.1985 ภายหลังจากเหตุการณ์นางอินทรา คานธีถูกลอบสังหาร ด้วยตระหนักดังกล่าวนี้อย่างชัดเจนจึงได้กำหนดแผนการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ขึ้น ด้วยเป้าหมายที่จะปลุกกระแสความรู้สึกชาตินิยม ซึ่งจะทำให้เสียสนับสนุนต่อรัฐบาล มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น (Kampani, 1998) สำหรับผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการทดลอง ก็เป็นไปตามที่พรรคภารตียะชนะตะคาดหมาย กล่าวคือ ชาวอินเดียถึงร้อยละ 87 แสดงความเห็นด้วยกับการตัดสินใจของรัฐบาล

3. ความต้องการมีสถานภาพทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจทางนิวเคลียร์อื่น อินเดียตระหนักว่าตนเองเคยเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ครั้งอดีต และมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าจีน แต่การที่จีนประสบความสำเร็จในการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ ได้ทำให้จีนแสดงบทบาทในเวทีระหว่างประเทศโดดเด่นขึ้น และยังได้รับสถานภาพประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ที่เปิดเผย ตามสนธิสนธิสัญญาห้ามการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) นอกจากนี้ จีนยังเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ อินเดียจึงเล็งเห็นช่องทางที่จะยกสถานภาพของตนเองในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยทำการการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์

ทั้งนี้ยึดเอาสถานภาพที่จีนได้รับ ภายหลังจากการทดลองนิวเคลียร์ และรวมถึงประเทศมหาอำนาจอื่น ซึ่งมีอาวุธนิวเคลียร์ก่อนจีนได้รับ มาเป็นกรอบในการอ้างอิง

นอกจากนี้ อินเดียตระหนักว่าประเทศมหาอำนาจทางนิวเคลียร์ ต่างพยายามสกัดกันมิให้ประเทศอื่น ทำการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ แต่กลับละเลยที่จะร่วมมือกันอย่างจริงจัง ในการลดอาวุธดังกล่าวที่อยู่ในความครอบครอง จึงทำให้อินเดียมองสถานะของตนเอง ไม่ต่างอะไรไปจากเหยื่อของนโยบายกีดกันทางด้านนิวเคลียร์ (nuclear apartheid) ที่ฝ่ายประเทศมหาอำนาจเหล่านั้นกำหนด (Talbot, 1999) ดังนั้น หากอินเดียมีอาวุธนิวเคลียร์ อินเดียย่อมอยู่ในสถานะของตัวแสดงมากกว่าการเป็นเพียงหมากเบี้ย ที่ต้องอยู่ภายใต้อาณัติหรือแรงกดดันจากบางประเทศ

4. บทบาทของนักวิทยาศาสตร์ในโครงการนิวเคลียร์ กลุ่มนักวิทยาศาสตร์ ที่ปฏิบัติงานในคณะกรรมการพลังงานนิวเคลียร์ (AEC) ของอินเดีย ถือเป็นอีกกลุ่มบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสูงในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ถึงแม้การจัดองค์กรอยู่ในรูปคณะกรรมการ แต่กระบวนการตัดสินใจในประเด็นสำคัญ ที่เกี่ยวกับนโยบายทางด้านนิวเคลียร์ กลับมิได้กระทำกันในที่ประชุม หากแต่จะมอบให้นักวิทยาศาสตร์คนใดคนหนึ่งรับไปดำเนินการ ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้นโยบายและแผนการต่าง ๆ ขาดการตรวจสอบจากภายนอก จากลักษณะงานอันมีแบบฉบับเฉพาะ จึงทำให้นักวิทยาศาสตร์คนสำคัญอย่างเช่นบาร์บาร์ท (Homi J. Bahbah) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักคนแรกในโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ สามารถโน้มน้าวผู้นำอินเดีย ให้ความเห็นชอบต่อแผนการที่จะทำการทดลองนิวเคลียร์ได้ (Perkovich, 2000)

ในการทดลองนิวเคลียร์เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1998 คงต้องถือว่านักวิทยาศาสตร์อินเดียได้มีส่วนผลักดันให้เกิดการทดลองในครั้งนี้ค่อนข้างมาก โดยได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลอนุมัติแผนการทดลองมาตั้งแต่ปลาย ค.ศ.1995 (Arnett, 1999) เหตุผลสำคัญก็คือ

ความหวั่นเกรงว่า หากสนธิสัญญาห้ามการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) มีการต่ออายุออกไป การเจรจาเพื่อจัดทำสนธิสัญญาห้ามการทดลองนิวเคลียร์แบบเบ็ดเสร็จ (CTBT) ได้ข้อยุติ และรวมถึงความเข้มงวดในการควบคุมการส่งออกวัตถุ หรือเชื้อเพลิงเกี่ยวกับนิวเคลียร์มีมากขึ้น ก็จะส่งผลกระทบต่อแผนการทดลองนิวเคลียร์ของอินเดีย นอกจากนี้ บทบาทนักวิจัยในองค์การวิจัยและพัฒนาด้านการป้องกันประเทศ (Defense Research and Development Organization) ก็เป็นอีกกลุ่มบุคคลหนึ่ง ที่ทำให้ผู้นำอินเดียตัดสินใจทดลองนิวเคลียร์

บทสรุป ตัวแบบอธิบายการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ ข้อสังเกตจากกรณีศึกษา

ผลจากการศึกษาในกรณีของจีนและอินเดียต่างแสดงให้เห็นว่ามูลเหตุจูงใจทางด้านความมั่นคง เป็นแรงผลักดันให้ผู้นำประเทศทั้งสองทำการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันด้านความอยู่รอด ถ้าหากความขัดแย้งที่มีกับประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศที่เป็นปรปักษ์ต่อกัน ปะทุขึ้นเป็นสงคราม การมีอาวุธร้ายแรงจึงเป็นการเตือนฝ่ายตรงข้ามว่า ถ้าหากมีการริเริ่มใช้อาวุธดังกล่าวทำการโจมตี ก็อาจได้รับผลเช่นเดียวกันจากการโจมตีตอบโต้ ดังนั้น การครอบครองอาวุธนิวเคลียร์จึงเป็นทั้งเครื่องมือในการป้องปราม มิให้คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งริเริ่มการโจมตี เพราะหวั่นเกรงถึงภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันหรือตอบโต้ เมื่อความขัดแย้งกลายสภาพเป็นสงคราม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การครอบครองอาวุธนิวเคลียร์จึงเป็นการสร้างดุลอำนาจระหว่างประเทศที่เป็นคู่กรณี ดังเช่น อินเดียตระหนักว่าแสนยานุภาพทางทหารของตนตกเป็นรองจีน เพราะจีนมีอาวุธนิวเคลียร์ประจำการในกองทัพ ดังนั้น อินเดียเองจึงต้องสร้างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้น เพื่อให้มีแสนยานุภาพทางทหารทัดเทียมกันกับจีน สภาพเช่นนี้ก็ได้เกิดขึ้นระหว่างปากีสถานกับอินเดียในเวลาต่อมา

ถึงแม้ว่าเราสามารถเข้าใจการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ โดยใช้ตัวแบบด้านความมั่นคงอธิบาย ตามตัวแบบนี้ทำให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในระบบระหว่างประเทศที่ประเทศต่าง ๆ มีความขัดแย้งระหว่างกัน อันเนื่องมาจากการแสวงหาความมั่นคงและความมั่งคั่ง เพราะการกระทำดังกล่าว กลับไปมีผลกระทบต่อสถานภาพของประเทศอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม การอธิบายการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ยังสามารถที่จะทำได้ โดยพิจารณาไปที่ปัจจัยหรือตัวแปรอื่น ๆ ดังกรณีของจีนที่เห็นว่ากรณีอาวุธนิวเคลียร์ไม่เป็นแต่เพียงทำให้จีนมีความมั่นใจ หากต้องเผชิญหน้ากับสหรัฐอเมริกา แต่ยังทำให้จีนไม่ต้องพึ่งพาสหภาพโซเวียตทางด้าน การป้องกัน และยังทำให้มีสถานภาพทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจอื่น

ในส่วนของอินเดีย แม้อินเดียทดลองนิวเคลียร์ภายหลังจีน แต่อินเดียก็ถือว่าประเทศสามารถสร้างอาวุธขึ้นได้ นอกจากสร้างหลักประกันด้านความมั่นคงแล้ว ยังทำให้อินเดียมีสถานะที่ทัดเทียมประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์อื่น เพราะอินเดียมีความสามารถทางทหารและมีเทคโนโลยีที่ไม่อ่อนด้อยไปกว่ากัน และถ้าหากมีการเพิ่มที่นั่งถาวรในคณะมนตรีความมั่นคง อินเดียก็มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณา นอกเหนือจากเป้าหมายการมีสถานะที่สูงขึ้นของประเทศแล้ว ปัจจัยทางการเมืองภายใน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเสถียรภาพของรัฐบาล ผู้นำทางการเมืองของอินเดียก็ได้ใช้สร้างคะแนนนิยมให้กับรัฐบาล ด้วยการลงมือทดลองนิวเคลียร์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนจากปัญหาต่าง ๆ มาสู่สถานะแห่งความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นชาติแทน ในขณะที่เดียวกัน บทบาทของนักวิทยาศาสตร์ก็มีส่วนไม่น้อยในการผลักดันให้เกิดการทดลองนิวเคลียร์ เพราะการทดลองดังกล่าว ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ ซึ่งผลดังกล่าวย่อมเกื้อกูลให้สถานภาพของ

นักวิทยาศาสตร์สูงขึ้น รวมถึงเกียรติและประโยชน์อื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา

ดังนั้น ในการศึกษาการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์ เราจึงไม่ควรที่จะเน้นหรือให้ความสนใจเฉพาะตัวแบบใดตัวแบบหนึ่ง เพราะมูลเหตุและแรงจูงใจที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ สนใจและทำการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ ย่อมจะมีแตกต่างกันออกไป ดังกรณีศึกษาของจีนและอินเดีย ฉะนั้น สิ่งที่เราควรสนใจจึงต้องพิจารณาประเด็นด้านอื่น ๆ ควบคู่กันไป ทั้งประเด็นด้าน

สภาพแวดล้อมทางภายในและภายนอกที่ประเทศนั้น ๆ เผชิญอยู่ หากเราไม่มองข้ามประเด็นเหล่านี้ เราก็คงเข้าใจและค้นพบแนวทางการแก้ไขปัญหาการแพร่กระจายของอาวุธดังกล่าว เว้นแต่ว่าผู้มีอำนาจในการตัดสินใจกำหนดนโยบายของประเทศมหาอำนาจ จะจริงจังกับแก้ไขปัญหาดังกล่าวหรือไม่ トラบเท่าที่ประเทศมหาอำนาจยังคงเห็นว่า การมีอำนาจที่เพิ่มขึ้นนั้นยังคงเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ของรัฐหรือประเทศ

บรรณานุกรม

- Allen, Ken and JoEllen Gorg. 1998. "Nuclear Weapons and Sino-Indian Relations," *South Asia Policy Brief Series*. (The Henry L. Stimson Center), June 15,
- Arnett, Eric. 1999. "Nuclear Test by India and Pakistan," *SIPRI yearbook 1999 Armaments Disarmaments and International Security*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- Betts, Richard K. 1993. "Paranoids, Pygmies, Pariahs and Nonproliferation Revisited," in Davis, Zachary S. and Benjamin Frankel, eds., *The Proliferation Puzzle: Why Nuclear Weapons Spread (and What Results)*. Portland: Frank Cass.
- Frankel, Benjamin. 1993. "The Brooding Shadow: Systemic Incentives and Nuclear Weapons Proliferation," in Davis, Zachary S. and Benjamin Frankel, eds., *The Proliferation Puzzle: Why Nuclear Weapons Spread (and What Results)*. Portland: Frank Cass.
- Hagervy, Devin T. 1999. "South Asia's Big Bangs: Causes, Consequences, and Prospects," *Australian Journal of International Affairs*. 53 (1): 19-29.
- Harkavy, Robert E. 1981. "Pariah States and Nuclear Proliferation," in Quester, George H. ed., *Nuclear Proliferation: Breaking the Chain*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Heinrichs, Waldo. 1990. "Eisenhower and Sino-American Confrontation," in Cohen, Warren I. and Akira Irieye, eds., *The Great Powers in East Asia, 1953-1960*. New York: Columbia University Press.
- Horner, Charles. 1972. "The Production of Nuclear Weapons," in Whitson, William W. ed., *The Military and Political Power in China in the 1970s*. New York: Praeger Publishers.
- Joeck, Neil. 2000. "Nuclear Relations in South Asia," in Cirincione, Joseph ed., *Repairing the Regime: Preventing the Spread of Weapons of Mass Destruction*. New York: The Carnegie Endowment for International Peace.
- Kampani, Gaurav. 1998. "From Existential to Minimum Deterrence: Explaining India's Decision to Test," *The Nonproliferation Review*. 6 (1): 12-24.
- Lavoy, Peter R. 1993. "Nuclear Myths and the Causes of Nuclear Proliferation," in Davis, Zachary S. and Benjamin Frankel, eds., *The Proliferation Puzzle: Why Nuclear Weapons Spread (and What Results)*. Portland: Frank Cass.
- Malik, Mohan. 1999. "Nuclear Proliferation in Asia: The China Factor," *Australian Journal of International Affairs*. 53 (1): 31-41.

- Mearsheimer, John J. 1994/95. "The False Promise of International Institutions," *International Security*. 19 (3): 5-49.
- Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Meyer, Stephen M. 1984. *The Dynamics of Nuclear Proliferation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Morgenthau, Han. 2004. "A Realist Theory of International Politics," in Mingst, Karen A. and Jack L. Snyder, eds., *Essential Readings in World Politics*. New York: W.W. Norton & Company.
- Nogee, Joseph L. and Robert H. Donaldson. 1984. *Soviet Foreign Policy since World War II*. Frankfurt: Pergamon Press.
- Ogilvie-White, Tanya. 1996. "Is There a Theory of Nuclear Proliferation? An Analysis of the Contemporary Debate," *The Nonproliferation Review*. 4 (1): 43-60.
- Perkovich, George. "Bhabha's Quest for the Bomb," *Bulletin of the Atomic Scientists*. Vol. 56, No. 3 (May-June 2000), pp. 54-63.
- Perkovich, George. 1999. *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*. Berkeley: University of California Press.
- Sagan, Scott D. 2000. "Rethinking the Causes of Nuclear Proliferation: Three Models in Search of a Bomb," in Utgoff, Victor A. ed., *The Coming Crisis: U.S. Interests, and World Order*. Cambridge: BCSIA Studies in International Security, Harvard University.
- Sagan, Scott D. 1996/97. "Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb," *International Security*. 21 (3) :54-86.
- Schwartz, William A. and Charles Derber. 1990. *The Nuclear Seduction*. Berkeley: University of California Press.
- Segal, Gerald. 1991. "China," in Regina Cowen Karp, ed., *Security with Nuclear Weapons?: Different Perspectives on National Security*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- Strong, Robert A. 1982. "The Nuclear Weapon States: Why They Went Nuclear," in William H. Kimcade and Christopher Bertram, eds., in *Nuclear Proliferation in the 1980s: Prospects and Proposals*. Hong Kong: The Macmillan Press Ltd.
- Subrahmayam, K. 1993. "Capping, Managing, or Eliminating Nuclear Weapons?," in Kanti P. Bajpai and Stephen P. Cohen, eds., *South Asia after the Cold War: International Perspectives*. Boulder: Westview Press.

- Talbott, Strobe. 1999. "Dealing with the Bomb in South Asia," *Foreign Affairs*. 78 (2): 110-122.
- Walker, William. 1996. "India's Nuclear Labyrinth," *The Nonproliferation Review*. 4 (1): 61-77.
- Waltz, Kenneth N. 1983. *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley Publishing Company.
- Zhu, Mingquan. 1997. "The Evolution of China's Nuclear Nonproliferation Policy," *The Nonproliferation Review*. 4 (2): 40-48.